

УДК 338.48:339.972

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-1-4>**Пробоїв О.А.**

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу та менеджменту
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2732-5182>*

Proboyiv Olga

*Candidate (PhD) of Economy, Associate Professor,
Chair of International Economy, Marketing and Management Department
Ivano-Frankivsk Educational-Scientific Management Institute of
West Ukrainian National University*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА ЕКОНОМІЧНУ ПОЛІТИКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

INTERNATIONAL TOURISM IMPACT ON THE NATION'S ECONOMIC POLICY UNDER COVID-19 EPIDEMICS

АНОТАЦІЯ

Досліджено місце, роль і значення туристичної діяльності в економічній політиці країни. Висвітлено тенденції розвитку міжнародного туризму в 2019 р. на основі міжнародних туристичних прибуттів за регіонами світу й виділено десятку найбільш відвідуваних країн. Розглянуто темпи і динаміку розвитку міжнародного туризму в 2020 р. під час пандемії COVID-19. Проаналізовано показники скорочення витрат на міжнародний туризм у 2020 р. за 10-ма основними туристичними ринками. Вивчено прогнози негативного впливу пандемії COVID-19 на економічну політику країн і на сферу міжнародного туризму зокрема. Визначено економічні наслідки пандемії COVID-19 на туристичну індустрію України. Окреслено сценарії запобігання негативному впливу пандемії на економічну ситуацію в країні, а також розглянуто політичні ініціативи щодо розроблення заходів із відновлення туризму, організації безперервних подорожей та відновлення довіри як ключового пріоритету для країн, котрі підтримують подорожі та туризм.

Ключові слова: міжнародний туризм, економічна політика країн, пандемія COVID-19, міжнародні туристичні прибуття, темпи і динаміка розвитку міжнародного туризму, поширені обмеження на поїздки, економічні наслідки пандемії COVID-19.

АННОТАЦИЯ

Исследованы место, роль и значение туристической деятельности в экономической политике страны. Освещены тенденции развития международного туризма в 2019 г. на основе международных туристических прибытий по регионам мира и выделена десятка наиболее посещаемых стран. Рассмотрены темпы и динамика развития международного туризма в 2020 г. во время пандемии COVID-19. Проанализированы показатели сокращения расходов на международный туризм в 2020 г. на 10-ти основных туристических рынках. Изучены прогнозы негативного воздействия пандемии COVID-19 на экономическую политику стран и на сферу международного туризма в частности. Определены экономические последствия пандемии COVID-19 на туристическую индустрию Украины. Определены сценарии предотвращения негативного воздействия пандемии на экономическую ситуацию в стране, а также рассмотрены политические инициативы по разработке мероприятий по восстановлению туризма, организации бесперебойных путешествий и восстановлению доверия как ключевого приоритета для стран, которые поддерживают путешествия и туризм.

Ключевые слова: международный туризм, экономическая политика стран, пандемия COVID-19, международные ту-

ристические прибытия, темпы и динамика развития международного туризма, распространенные ограничения на поездки, экономические последствия пандемии COVID-19.

ANNOTATION

In the developed countries, tourism is an important source of income and wellbeing improvement. In Ukraine, with all its incredibly rich historic heritage and priceless recreation and spa resorts resources, tourism is developing mostly as an outbound one. Under hard modern political-economic situation of Ukraine, with all its financial problems, issues of the situation on the international tourism market and its future changes under COVID-19 epidemics, the place of tourism in the national economic policy are critically urgent and are partially examined in the article. The objective of the research is to reveal the issues of nature, importance, modern state and prospects of international tourism development in the economic policy of Ukraine under COVID-19 epidemics. Currently, tourism industry is a one of the forms of international service trade, which is rapidly developing. In the past 20 years, the average growth rate of newly arriving foreign tourists in the world constituted 5,1%, while currency incomes accounted for about 14%. In 2019, by the UNWTO data, international tourist arrivals reached 1,5 billion which is the tenth year of positive dynamics in a row for the global tourism. The expert's forecasts for 2020 about the rates and dynamics of international tourism development were rather optimistic and expected its rapid growth for the next years. However, COVID-19 epidemics modified the existing forecasts and plans and radically changed forever the industry's development. By the latest UNWTO data, global tourism has live through the worst year ever in 2020, the number of international tourists declined by 74%. Tourist destinations in the whole world earned 1 billion less in 2020 that a year before because of the unprecedented drop of demand and restriction imposed on travels. By the experts assessment, export incomes of the international tourism amount to about 1,3 trillion dollars. The international tourism crisis caused by COVID-19 epidemics put at risk 100-120 million jobs in tourism and supporting industries, most of which are small and medium sized businesses. It is even harder to evaluate money lost by state budgets in the forms of uncollected taxes and other payments. The COVID-19 epidemics impact on the international tourism in Ukraine is not as dramatic as in some tourism-focused countries because Ukrainian economy is in a comparatively better state, since the share of domestic and outbound tourism is much higher than the inbound one. Governments of the most countries immediately responded to the acute need of minimizing the economic consequences of COVID-19 epidemics. Among the suggested scenarios of preventing the negative impact of the epidemics on the economic situa-

tion, countries used following two approaches: first – aimed at providing affordable credit lines for businesses, the second one has to work out after postponing payments of debt and tax obligations.

Key words: international tourism, national economic policy, COVID-19 epidemics, arriving foreign tourists, the rates and dynamics of international tourism development, restriction imposed on travels, economic consequences of COVID-19 epidemics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У багатьох державах світу індустрія туризму розвивається як цілісна система, яка створює необхідні передумови для ознайомлення з історією, культурною спадщиною, звичаями, духовними та релігійними цінностями певної країни й її народу та водночас приносить досить вагомий прибуток у скарбницю. Окрім цього, туристична індустрія годує багато фізичних і юридичних осіб, оскільки до неї прив'язані цілі галузі сфери обслуговування, прибуток яких безпосередньо залежить від обсягу наданих туристичних послуг.

Туристична діяльність у високорозвинутих країнах є важливим джерелом надходжень й підвищення добробуту держави. В Україні з її невимовно багатою історичною спадщиною та безцінними рекреаційно-бальнеологічними ресурсами туристичний бізнес розвивається з переважальною орієнтацією на виїзд. Безліч діючих вітчизняних туристичних фірм надають перевагу перевезенням українців за кордон у новомодні курорти Хорватії, Греції, Болгарії й до старовинних пам'яток культури Франції, Австрії, Угорщини. Лиш незначна їх кількість безпосередньо працює над запрошенням іноземних гостей в Україну. У сучасному досить складному політико-економічному становищі України з її фінансовими проблемами надходження коштів із сфери туризму могли би бути стабільним джерелом прибутку.

Відповідний рівень розвитку туризму у нашій державі означає стабільність її економіки, прискорення грошового обороту та наявність додаткових валютних надходжень до бюджетів різних рівнів, забезпечення високого рівня зайнятості й соціальних стандартів населення. Питання щодо забезпечення сприятливих для розвитку туризму умов сьогодні на тлі значного спаду економічного розвитку (зниження темпів росту ВВП упродовж кількох минулих років та значний рівень інфляції) набуло особливого значення. Але належні умови розвитку будь-якого економічного утворення (ринку, галузі чи самого підприємства) забезпечують наявність відповідної інфраструктури. Це твердження розповсюджується і на туристичну індустрію, тобто для нормального функціонування туристичної галузі необхідний певний комплекс організацій, споруд та видів діяльності, відповідна нормативно-правова база й державна підтримка уряду, що в сукупності формують інфраструктуру туризму.

Тож питання, яка ситуація на міжнародному ринку туристичних послуг в умовах пан-

демії COVID-19 і як він у перспективі змінюватиметься, яке місце міжнародному туризму відводиться в економічній політиці України, є надзвичайно актуальними й потребують детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Тема розвитку міжнародного туризму й визначення його ролі та впливу на економічну політику країни широко відома в працях зарубіжних та вітчизняних науковців.

Питання розвитку міжнародного туризму та його інфраструктури в Україні досліджуються в працях таких вітчизняних науковців: О.О. Грушко, Р.В. Кравчук, І.Д. Козменко, О.О. Любіцевої, І.М. Мініч, Т.М. Ореховської, В.К. Федорченко, І.М. Школи та ін. Останні публікації із зазначених питань дають змогу зробити висновки щодо існування позитивних тенденцій і негативних чинників, котрі перешкоджають подальшому розвитку вітчизняних підприємств туризму та ускладнюють формування його відповідної інфраструктури.

Незважаючи на численні праці та публікації, для України питання розвитку міжнародного туризму на макрорівні, особливо в сучасних умовах пандемії COVID-19, залишаються невирішеними, оскільки їм не приділяється належної уваги в економічній політиці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розкриття питань сутності, важливості, сучасного стану та перспектив розвитку міжнародного туризму в економічній політиці України в умовах пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні індустрія туризму виступає однією з форм міжнародної торгівлі послугами, що надзвичайно динамічно розвивається. Так, за останні 20 років середньорічні темпи збільшення кількості прибулих іноземних туристів у світі становили 5,1%, а валютних надходжень – близько 14%. Згідно з даними ВТО (UNWTO), кількість міжнародних туристичних прибуттів у 2019 р. сягнула позначки 1,5 млрд, відображаючи 4%-е зростання порівняно з показником 2018 р. (приріст 54 млн), що в підсумку для світового туризму є десятим поспіль роком із позитивною динамікою [1, с. 1]. Водночас у 2019 р. показники динаміки розвитку міжнародного туризму дещо сповільнилися на тлі невизначеності навколо Brexit у ЄС, зафіксованого глобального економічного спаду та тотальної геополітичної й соціальної напруженості у світі. Несприятливі глобальні тенденції негативно позначилися на туристичних потоках у цілому й роботі міжнародних туристичних компаній, зумовивши банкрутство кількох із них (Thomas Cook) (рис. 1).

У табл. 1 коротко подано перелік країн, які в 2019 р. найбільше відвідували туристи [2, с. 1].

Рис. 1. Тенденції розвитку міжнародного туризму в 2019 р. [1, с. 1]

Таблиця 1
ТОП-10 найбільш відвідуваних країн світу в 2019 р.

№	Країна – експортер туристичних послуг	Кількість туристів, що відвідали країну, млн осіб
1	Франція	90,2
2	Іспанія	83,8
3	США	78,7
4	Китай	67,5
5	Італія	64,6
6	Туреччина	52,5
7	Мексика	44,9
8	Таїланд	39,7
9	Німеччина	39,4
10	Великобританія	36,9

Джерело: побудовано на основі [2, с. 1]

На 2020 р. прогнози експертів щодо темпів і динаміки розвитку міжнародного туризму були досить оптимістичними й налаштованими на його бурхливий розвиток упродовж наступних кількох років, зокрема очікувалося зростання кількості міжнародних подорожей у 2020 р. до 900 млн осіб, а в 2022 р. прогнозувалося 937 млн осіб [3]. Однак пандемія COVID-19 внесла свої корективи у ці прогнози й плани, абсолютно змінивши розвиток цієї галузі назавжди.

За останніми даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), світовий туризм пережив найгірший рік, коли кількість міжнародних туристів зменшилася на 74%. Пункти призначення у всьому світі прийняли на 1 млрд менше міжнародних прибуттів у 2020 р., ніж у попередньому році, через безпрецедентне падіння попиту та поширені обмеження на поїздки. Це порівняно з 4-відсотковим падінням кількості міжнародних прибуттів, зафіксованим під час світової економічної кризи 2009 р. [4, с. 1] (табл. 2).

Ураховуючи дані барометру Всесвітньої туристичної організації, через пандемію COVID-19 відбулося безпрецедентне скорочення обсягів міжнародних поїздок, що суттєво позначилося на валютних надходженнях і експортних доходах країн [7, с. 1]. Так, за оцінками експертів, втрати в експортних доходах країн становлять близько 1,3 трлн дол., тільки у США відбулося скорочення доходів в 11 разів, що за обсягами перевищує втрати під час світової економічної кризи 2009 р. Криза у сфері міжнародного туризму, яка зумовлена пандемією COVID-19, поставила під загрозу від 100 до 120 млн робочих місць в індустрії туризму та суміжних галузях, більшість з яких – на малих і середніх підприємствах [4, с. 1]. Обсяги коштів, недоотриманих до державних бюджетів у вигляді несплачених

податкових та інших платежів, важко навіть спрогнозувати.

За перші вісім місяців 2020 р. через пандемію коронавірусу прибуток міжнародного туризму впав на 730 млрд дол., це у вісім разів більше, ніж показники часів глобальної кризи 2009 р. [8, с. 1].

Витрати подорожуючих на мандрівки й прибутки країн від розвитку міжнародного туризму в 2020 р. відображають доволі слабкий попит на виїзні поїздки через продовження обмежуючих заходів у зв'язку з подальшим поширенням COVID-19 (рис. 3).

Нині туризм виступає одним із секторів всесвітньої економіки, котрий найбільше постраждав у зв'язку з уведенням обмежень на пересування. Так, станом на 20 квітня 2020 р. через пандемію COVID-19 100% усіх міжнародних

дестинацій увели обмеження на в'їзд. Опубліковані сценарії розвитку індустрії міжнародного туризму прогнозують зниження чисельності міжнародних туристичних прибуттів до 78% у 2021 р., однак даний показник на пряму залежатиме від швидкості поширення вірусу, тривалості діючих обмежень на пересування й закриття кордонів [10, с. 4].

Уряди більшості країн миттєво відреагували на гостру необхідність мінімізувати економічні наслідки пандемії COVID-19 (табл. 3). Серед розроблених сценаріїв запобігання негативному впливу пандемії на економічну ситуацію в країні використовували два підходи: перший спрямований на забезпечення доступних кредитних ліній для бізнесу, а другий повинен спрацювати на відтермінування сплати боргових і податкових зобов'язань.

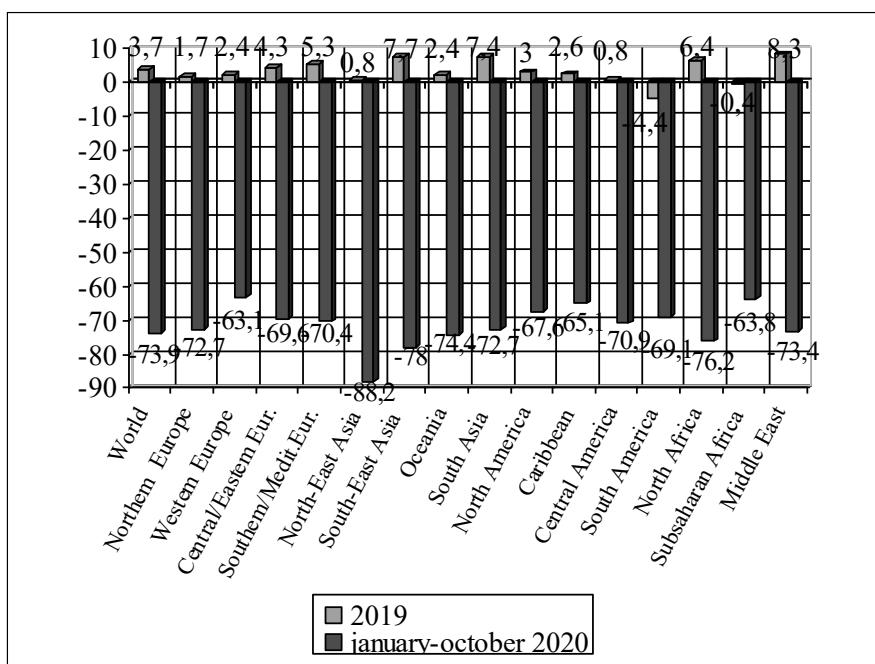

Рис. 2. Темпи росту міжнародних туристичних прибуттів у 2019–2020 рр.
Джерело: побудовано на основі даних World Tourism Organization (UNWTO) [6, с. 1]

Таблиця 2

Тенденції розвитку міжнародного туризму в 2020 р. під час пандемії COVID-19 на основі порівняння темпів росту міжнародних туристичних прибуттів

Рік	Міжнародні туристичні прибуття, млн	Темпи росту по відношенню до попереднього року, %	Динаміка росту міжнародних прибуттів в абсолютному значенні по відношенню до попереднього року, млн
2011	1003	5	47
2012	1050	5	47
2013	1100	5	50
2014	1146	4	45
2015	1203	5	57
2016	1243	3	40
2017	1332	7	89
2018	1407	6	75
2019	1461	4	54
2020	381	-74	-1080

Джерело: побудовано на основі офіційних даних UNWTO [5, с. 1]

Незважаючи на те що всі країни нині орієнтуються на обидва підходи до пом'якшення наслідків пандемії, але держави з розвинутою економікою й високим кредитним рейтингом розраховують здебільшого на доступні лінії кредитування, адже вважають, що саме такі заходи дадуть змогу відновити конкурентоспроможність їхніх національних економік. Слабші в економічному плані країни з низьким рівнем ВВП на душу населення, не маючи іншого виходу, здебільшого покладаються на відтермінування оплати податкових і боргових зобов'язань, що в майбутньому може спровокувати досить негативну ланцюгову реакцію в економіці із серйозним дефіцитом бюджету й погіршенням платоспроможності [10, с. 12].

Частка туристичної індустрії в загальній економіці України є темою для дискусій, адже за офіційною статистикою вона становить близько 3–4% ВВП, що є значно нижчим показником порівняно з міжнародним середнім значенням (10%). Тому галузь міжнародного туризму в Україні майже не приймається до уваги під час формування економічної політики на національ-

ному рівні. Проте останні дослідження міжнародних структур (Всесвітньої туристичної організації, ООН) на базі розрахунків внутрішніх експертів визначають дану частку на рівні 9% ВВП України, що дає вагомі підстави вважати галузь міжнародного туризму набагато важливішою для української економіки [10, с. 4].

Наслідки впливу пандемії COVID-19 на сферу міжнародного туризму в Україні є не настільки катастрофічними, як для деяких туристично орієнтованих країн, тому її економіка знаходиться у відносно кращій ситуації, оскільки частка внутрішнього та виїзного туризму значно перевищує показники вхідного потоку (табл. 4).

В Україні на тлі міжнародних карантинних обмежень громадяни у 2020 р. подорожували всередині країни значно більше, ніж у 2019 р. Це підтверджують у своїх дописах експерти та туристичні оператори, а також компанії мобільного зв'язку, котрі зафіксували аномально значну кількість абонентів на вітчизняних курортах. Однак фахівці все ж визнають, що дана ситуація простежуватиметься до завершення обмежень на закордонні мандрівки, оскільки

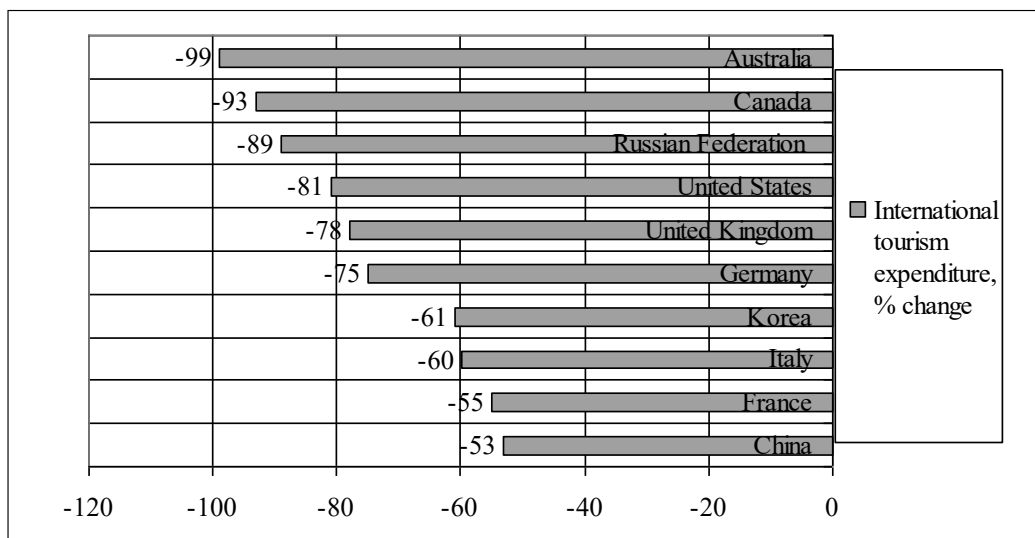

Рис. 3. Динаміка скорочення витрат на міжнародний туризм у 2020 р. за 10-ма основними туристичними ринками

Джерело: побудовано на основі даних World Tourism Organization. Published: 28/01/2021 [9, с. 1]

Таблиця 3

Прогноз МВФ впливу COVID-19 на економічну політику країн

Країни	ВВП (% зміни)			Інфляція (% зміни)			Безробіття (% робочої сили)		
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Світ	2,9	-3,0	5,8	3,6	3,0	3,3			
Європейський Союз	1,7	-7,1	4,8	1,4	0,6	1,2			
Країни Європи, що розвиваються	2,1	-5,2	4,2	6,5	5,1	5,0			
Росія	1,3	-5,5	3,5	4,5	3,1	2,9	4,6	4,9	4,8
Польща	4,1	-4,6	4,2	2,3	3,2	2,6	3,3	9,9	8,0
Білорусь	1,2	-6,0	3,5	5,6	5,6	5,6	0,3	2,3	1,8
Україна	3,2	-7,7	3,6	7,9	4,5	7,2	8,5	10,0	9,3

Джерело: побудовано на основі даних МВФ станом на квітень 2020 р. та [10, с. 7]

Таблиця 4

Динаміка розвитку міжнародного туризму в Україні, 2015–2018 рр.

№ п/п	Показники	Роки			
		2015	2016	2017	2018
1.	Надходження коштів в економіку України від міжнародного туризму, млрд дол. США	1,6	1,7	2,0	2,3
1.1.	Надходження коштів в економіку України від міжнародного туризму, млрд грн	34,9	40,9	54,0	63,7
2.	Кількість прибуттів в Україну міжнародних туристів, млн осіб	12,4	13,3	14,2	14,1
3.	Кількість вибулих з України туристів у зарубіжні країни, млн осіб	23,1	24,7	26,4	27,8
4.	Частка надходжень коштів в економіку України від міжнародного туризму, % до ВВП	2,4	2,0	2,2	2,1

Джерело: запозичено з [11, с. 4]

український туризм поступається за рівнем конкурентоспроможності популярним закордонним напрямкам для подорожей [12, с. 1].

Зважаючи на характер пандемії COVID-19, що й надалі розвивається, зараз багато країн знову вводять жорсткіші обмеження на поїздки. Сюди входять обов'язкове тестування, карантин, а в деяких випадках і повне закриття кордонів, що суттєво впливає на обсяги міжнародних туристичних прибуттів і доходи від туристичного бізнесу. На основі інформації від урядів, міжнародних організацій та офіційних публічних джерел в Інтернеті UNWTO запустила інтерактивну інформаційну панель UNWTO COVID-19 policy tracker, що охоплює 220 країн та територій і понад 30 міжнародних і регіональних установ, яка виступає інструментом відстеження політичних реакцій країн та міжнародних організацій для пом'якшення наслідків кризи COVID-19 у секторі подорожей та туризму, відновлення туризму та прискорення одужання [13, с. 1].

У міру розвитку ситуації країни починають скасовувати обмеження кордонів, причому політичні ініціативи все більше зосереджуються на заходах з відновлення туризму. Більшість із них у сфері туристичної політики на тлі пандемії COVID-19 охоплює приклади заходів стосовно протоколів охорони здоров'я й безпеки для просування безпечних, безперебійних подорожей та відновлення довіри як ключового пріоритету для країн, що підтримують подорожі та туризм, а також маркетингові і промоційні кампанії зі стимулювання розвитку міжнародного й внутрішнього туристичного попиту [13, с. 1].

Загалом індустрію міжнародного туризму все ще чекають досить серйозні проблеми через невідомість тривалості періоду пандемії COVID-19 і введення обмежень на пересування в контексті глобальної економічної рецесії. Країни запроваджують широкий спектр заходів для мінімізації наслідків пандемії COVID-19 й стимулювання відновлення туристичного сектору [10, с. 9].

Україна суттєво відстає у запровадженні заходів щодо підтримання туризму, створюючи при цьому серйозну загрозу для конкурентоспроможності галузі на глобальному ринку в

рамках прогнозованого відновлення у 2021 р. Так, уряд України для мінімізації негативних наслідків пандемії COVID-19 для національної економіки запропонував низку заходів фінансового й нефінансового характеру. Зокрема, реорганізовано Департамент туризму і курортів Міністерства економіки та торгівлі України, створено Державне агентство з розвитку туризму. Що стосується заходів на національному рівні для мінімізації наслідків пандемії, то на розгляд Верховної Ради було подано законопроект № 337911, котрий стосувався таких питань: звільнення постачальників туристичних послуг від сплати ПДВ, податку на прибуток і єдиного соціального внеску (ЄСВ), земельного податку й податку на нежилий фонд нерухомості, скасування сплати туристичного збору до кінця 2020 р., звільнення від оподаткування під час сплати оренди та землекористування орендарів державної та громадської власності [10, с. 18].

Таким чином, можна стверджувати, що протягом кількох років поспіль роль і значення індустрії туризму у світі постійно зростають, тому що збільшується її вплив на економіки окремих країн. Тільки впродовж 2020 р. відзначаються небачені раніше негативні тенденції у динаміці міжнародних туристичних прибуттів, зумовлені непередбачуваним поширенням пандемії COVID-19. Власне, в економіці держави міжнародний туризм виконує такі вагомі функції [14]:

- міжнародний туризм виступає джерелом значних валютних надходжень для бюджету країни і засобом забезпечення зайнятості. Проте позитивний вплив цієї індустрії на економічний стан відзначається тоді, коли галузь розвивається різнобічно і не трансформує її економіку в економіку послуг;

- міжнародний туризм, насамперед, збільшує внески у платіжний баланс і ВВП;

- міжнародний туризм впливає на диверсифікацію економіки, оскільки формує галузі, котрі обслуговують індустрію туризму;

- міжнародний туризм позитивно впливає на зростання доходів населення й підвищення рівня його добробуту загалом.

Всесвітня туристична організація ООН (UNWTO) прогнозує, що під час пандемії

COVID-19 у 2021 р. 96% усіх туристичних напрямків у світі будуть ще недоступними [16, с. 1]. Систематизувавши та узагальнивши результати досліджень туристичної індустрії промислово розвинених держав, Комісією ЄС окреслено основні тенденції розвитку галузі в майбутньому:

- у старій Європі туристичним фірмам доведеться підвищувати якість послуг та дбати про безпеку подорожуючих, щоб отримувати доходи від туризму;

- значно зміниться характер подорожей після зняття обмежень: вони стануть частішими, проте менш тривалими, а витрати на одну поїздку скоротяться; сукупні витрати на подорожі загалом зростуть за рахунок споживання якіснішого й безпечнішого туристичного продукту;

- знизиться сезонна чутливість попиту на туристичний продукт за рахунок використання вдалого маркетингу, тому сезонні зміни ринкової кон'юнктури в найближчому майбутньому перестануть бути проблемою для індустрії туризму;

- активніше подорожуватиме молодь;

- зростатиме попит на пізнавальний туризм, пов'язаний із відвідуванням визначних культурних пам'яток, а також рекреаційно-оздоровчий туризм, пов'язаний зі збереженням здоров'я;

- суттєво збільшиться використання повітряного транспорту завдяки зростанню кількості прямих рейсів;

- значна комп'ютеризація й поява нових систем бронювання сприятимуть збільшенню кількості відвідувань і зменшуватимуть терміни бронювання;

- збереження й відновлення здоров'я, а також стан навколишнього середовища будуть домінуючими чинниками у залученні туристів у сільських та прибережних районах.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищезазначене, можна впевнено стверджувати, що пандемія COVID-19 завдала непоправних утрат індустрії міжнародного туризму та досить негативно позначилася на економіках багатьох країн світу на тлі глобальної фінансової рецесії, спричинивши суттєве скорочення обсягів міжнародних прибуттів і валютних надходжень, позначилася на платіжних балансах, рівні безробіття й доходах населення. Після завершення затяжної кризи, пов'язаної з пандемією COVID-19, пропонується спрямувати зусилля урядів і міжнародних організацій на укріплення туристичного попиту на міжнародній арені з урахуванням глобальних змін у туристичних продуктах та потребах споживачів. Безперечно, цифрова трансформація й онлайн-присутність упродовж наступних кількох років будуть дуже важливими чинниками у сфері міжнародного туризму через необхідність безпечного й швидкого донесення інформації до споживача і чи не єдиним способом організації роботи різних фахівців у галузі туризму.

Можна припустити, що в майбутньому переважна більшість покращень щодо організації туризму ґрунтуватиметься на віртуальних рішеннях і дистанційній роботі, а також на втіленні спеціальних програм щодо просування туристичного продукту та організації безпечної подорожі в режимі онлайн і після кризи COVID-19.

Через непередбачуване лавиноподібне тривале поширення пандемії COVID-19 і рекомендовані обмеження стосовно переміщення туристів з утіленням медичних заходів щодо вакцинації дають мізерну надію на відновлення економік багатьох країн у короткостроковій перспективі, безпосередньо залежних від сфери подорожей і туризму.

Водночас країни з відносно високим відсотком внутрішнього туризму у загальній економіці, до яких належить і Україна, мають значно кращі умови для збереження національної галузі туризму. Але бюджетний потенціал нашої держави, стан її банківської системи, міжнародний кредитний рейтинг не дають змоги розраховувати на значні міжнародні інвестиції чи фінансування економіки, а це значить, що основним інструментом мінімізації негативних економічних наслідків пандемії COVID-19 є відтермінування податкових і боргових зобов'язань.

Загалом український туризм досі не отримав від уряду послідовного та систематизованого порядку дій щодо впровадження заходів суб'єктами в секторі подорожей і туризму. Ураховуючи існуючі урядові ініціативи та розроблені програми щодо подолання наслідків пандемії COVID-19, можна зробити висновок про те, що темпи відновлення туризму в Україні значно відставатимуть від сусідніх країн і країн – членів ЄС.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Торік зафіксовано 1,5 мільярда туристичних подорожей-UNWTO. *Мультимедійна платформа Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2859960-torik-zafiksovano-15-milarda-turistichnih-podorozej-unwto.html> (дата звернення: 02.02.2021).
2. Бобрік Ю. Названі найпопулярніші країни для туризму в світі: лідирує Франція. *Інформаційна агенція Погляд*. URL: <https://www.poglyad.tv/nazvani-najpopulyarnishi-krayiny-dlya-turyzmu-v-sviti-lidyruye-frantsiya/> (дата звернення: 02.02.2021).
3. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. UNWTO. URL: <https://www.unwto.org> (дата звернення: 03.02.2021).
4. 2020: Worst Year In Tourism History With 1 Billion Fewer International Arrivals. *UNWTO*. URL: <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals> (дата звернення: 03.02.2021).
5. Global And Regional Tourism Performance. *UNWTO*. URL: <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance> (дата звернення: 04.02.2021).
6. International tourism expected to decline over 70% in 2020, back to levels of 30 years ago. *World Tourism Barometer (Des.2020)*. *UNWTO*. Vol.18. Issue 7. URL: <https://www.e->

- unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometerus.2020.18.1.7 (дата звернення: 04.02.2021).
7. UNWTO and COVID-19. *UNWTO*. URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19> (дата звернення: 5.02.2021).
 8. Шаріпов О. Від початку року через пандемію прибуток міжнародного туризму впав на \$730 млрд. *Громадське телебачення*. URL: <https://hromadske.ua/posts/vid-pochatku-roku-cherez-pandemiyu-pributok-mizhnarodnogo-turizmu-vpav-na-730-mlrd-dolariv-oon> (дата звернення: 04.02.2021).
 9. International tourism expenditure continues to reflect very weak demand for outbound travel. *UNWTO World Tourism Barometer*. URL: <https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data> (дата звернення: 05.02.2021).
 10. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні. Hotel & Destination Consulting (HDC). 28 с. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (дата звернення: 06.02.2021).
 11. Воронкова Т.С., Причуленко А.В. Міжнародний туризм і його вплив на соціально-економічний розвиток України. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/85.pdf (дата звернення: 06.02.2021).
 12. Солонина Є. Внутрішній туризм в Україні – на підйомі через COVID-19. Чи надовго? *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vnytrishnij-turyzm-v-ukraini-covid19/30726545.html> (дата звернення: 12.02.2021).
 13. COVID-19: Measures to Support Travel and Tourism. UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/covid-19-measures-to-support-travel-tourism> (дата звернення: 06.02.2021).
 14. Гордієнко В. Туризм – рушій соціально-економічного розвитку країни / XIII Міжнародний економічний форум. 2013. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/gordienko.pdf (дата звернення: 07.02.2021).
 15. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків / Національний інститут стратегічних досліджень. 29 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf> (дата звернення: 07.02.2021).
 16. Рігерт Б., Шейко Ю. Туризм у ЄС під час пандемії: більше запитань, ніж відповідей. *DW*. URL: <https://www.dw.com/uk/turyzm-u-es-pid-chas-pandemii-bilshe-zapytan-niz-vidpovidej/a-53290487> (дата звернення: 12.02.2021).
 - org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals (accessed 03.02.2021).
 5. Global And Regional Tourism Performance. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance> (accessed 04.02.2021).
 6. International tourism expected to decline over 70% in 2020, back to levels of 30 years ago (2020). World Tourism Barometer UNWTO. Vol.18. Issue 7. Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometerus.2020.18.1.7> (accessed 04.02.2021).
 7. UNWTO and COVID-19. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19> (accessed 5.02.2021).
 8. Sharipov O. Vid pochatku roku cherez pandemiyu prybutok mizhnarodnogo turyzmu vpav na \$730 mlrd [Since the beginning of the year, due to the pandemic, the profits of international tourism have fallen by \$ 730 billion]. Gromadske telebachennya [Public television]. Available at: <https://hromadske.ua/posts/vid-pochatku-roku-cherez-pandemiyu-pributok-mizhnarodnogo-turizmu-vpav-na-730-mlrd-dolariv-oon> (accessed 04.02.2021).
 9. International tourism expenditure continues to reflect very weak demand for outbound travel. UNWTO World Tourism Barometer. Available at: <https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data> (accessed 05.02.2021).
 10. Pandemiya COVID-19 ta yiyi naslidky u sferi turyzmu v Ukraini [The COVID-19 pandemic and its consequences in the field of tourism in Ukraine]. Hotel & Destination Consulting (HDC). 28p. Available at: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (accessed 06.02.2021).
 11. Voronkova T.Ye., Prytulenko A.V.(2020) Mizhnarodnyj turyzm i jogo vplyv na socialno-ekonomichnyj rozvytok Ukrainy [International tourism and its impact on the socio-economic development of Ukraine]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy] (electronic journal), vol.11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/85.pdf (accessed 06.02.2021).
 12. Solonyna Ye. Vnutrishnij turyzm v Ukraini – na pidjomi cherez COVID-19. Chy nadovgo? [Domestic tourism in Ukraine is on the rise through COVID-19. How long?] *Radio Svoboda* [Radio Liberty]. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/vnytrishnij-turyzm-v-ukraini-covid19/30726545.html> (accessed 12.02.2021).
 13. COVID-19: Measures to Support Travel and Tourism. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org/covid-19-measures-to-support-travel-tourism> (accessed 06.02.2021).
 14. Gordiyenko V. (2013) Turyzm – rushij socialno-ekonomichnogo rozvytku krayiny [Tourism is the driving force of the country's socio-economic development]. XIII Mizhnarodnyj ekonomichnyj forum [XIII International Economic Forum]. Available at: http://tourlib.net/statti_ukr/gordienko.pdf (accessed 07.02.2021).
 15. Shhodo rozvytku turyzmu v Ukraini v umovax pidvyshhenykh epidemichnykh ryzykiv [Regarding the development of tourism in Ukraine in conditions of increased epidemic risks]. *Nacionalnyj instytut strategichnykh doslidzhen* [National Institute for Strategic Studies]. 29 p. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf> (accessed 07.02.2021).
 16. Rigert B., Shejko Yu. Turyzm u YeS pid chas pandemiyi: bilshe zapytan, nizh vidpovidej [Tourism in the EU during a pandemic: more questions than answers]. *DW*. Available at: <https://www.dw.com/uk/turyzm-u-yes-pid-chas-pandemiyi-bilshe-zapytan-nizh-vidpovidej/a-53290487> (accessed 12.02.2021).

REFERENCES:

1. Torik zafiksovano 1,5 milyarda turystychnyx podorozhej-UNWTO [Last year, 1.5 billion tourist trips were recorded-UNWTO]. Multymedijna platforma Ukrinform [Ukrinform multimedia platform]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2859960-torik-zafiksovano-15-milarda-turysticnih-podorozhej-unwto.html> (accessed 2.02.2021).
2. Bobryk Yu. Nazvani najpopulyarnishi krayiny dlya turyzmu v sviti: lidyruye Franciya [Named the most popular countries for tourism in the world: France is in the lead]. Informacijna agenciya Poglyad [News agency Poglyad]. Available at: <https://www.poglyad.tv/nazvani-najpopulyarnishi-krayiny-dlya-turyzmu-v-sviti-lidyruye-frantsiya/> (accessed 02.02.2021).
3. Oficijnyj sajt Vsesvitnoyi turystychnoyi organizaciji [Official site of the World Tourism Organization]. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org> (accessed 03.02.2021).
4. 2020: Worst Year In Tourism History With 1 Billion Fewer International Arrivals. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals> (accessed 03.02.2021).
5. Global And Regional Tourism Performance. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance> (accessed 04.02.2021).
6. International tourism expected to decline over 70% in 2020, back to levels of 30 years ago (2020). World Tourism Barometer UNWTO. Vol.18. Issue 7. Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometerus.2020.18.1.7> (accessed 04.02.2021).
7. UNWTO and COVID-19. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19> (accessed 5.02.2021).
8. Sharipov O. Vid pochatku roku cherez pandemiyu prybutok mizhnarodnogo turyzmu vpav na \$730 mlrd [Since the beginning of the year, due to the pandemic, the profits of international tourism have fallen by \$ 730 billion]. Gromadske telebachennya [Public television]. Available at: <https://hromadske.ua/posts/vid-pochatku-roku-cherez-pandemiyu-pributok-mizhnarodnogo-turizmu-vpav-na-730-mlrd-dolariv-oon> (accessed 04.02.2021).
9. International tourism expenditure continues to reflect very weak demand for outbound travel. UNWTO World Tourism Barometer. Available at: <https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data> (accessed 05.02.2021).
10. Pandemiya COVID-19 ta yiyi naslidky u sferi turyzmu v Ukraini [The COVID-19 pandemic and its consequences in the field of tourism in Ukraine]. Hotel & Destination Consulting (HDC). 28p. Available at: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (accessed 06.02.2021).
11. Voronkova T.Ye., Prytulenko A.V.(2020) Mizhnarodnyj turyzm i jogo vplyv na socialno-ekonomichnyj rozvytok Ukrainy [International tourism and its impact on the socio-economic development of Ukraine]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy] (electronic journal), vol.11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/85.pdf (accessed 06.02.2021).
12. Solonyna Ye. Vnutrishnij turyzm v Ukraini – na pidjomi cherez COVID-19. Chy nadovgo? [Domestic tourism in Ukraine is on the rise through COVID-19. How long?] *Radio Svoboda* [Radio Liberty]. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/vnytrishnij-turyzm-v-ukraini-covid19/30726545.html> (accessed 12.02.2021).
13. COVID-19: Measures to Support Travel and Tourism. UNWTO. Available at: <https://www.unwto.org/covid-19-measures-to-support-travel-tourism> (accessed 06.02.2021).
14. Gordiyenko V. (2013) Turyzm – rushij socialno-ekonomichnogo rozvytku krayiny [Tourism is the driving force of the country's socio-economic development]. XIII Mizhnarodnyj ekonomichnyj forum [XIII International Economic Forum]. Available at: http://tourlib.net/statti_ukr/gordienko.pdf (accessed 07.02.2021).
15. Shhodo rozvytku turyzmu v Ukraini v umovax pidvyshhenykh epidemichnykh ryzykiv [Regarding the development of tourism in Ukraine in conditions of increased epidemic risks]. *Nacionalnyj instytut strategichnykh doslidzhen* [National Institute for Strategic Studies]. 29 p. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf> (accessed 07.02.2021).
16. Rigert B., Shejko Yu. Turyzm u YeS pid chas pandemiyi: bilshe zapytan, nizh vidpovidej [Tourism in the EU during a pandemic: more questions than answers]. *DW*. Available at: <https://www.dw.com/uk/turyzm-u-yes-pid-chas-pandemiyi-bilshe-zapytan-nizh-vidpovidej/a-53290487> (accessed 12.02.2021).